

Bilag 2 - Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

2310 Indlandsklitter med lyng og visse

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Naturpleje Naturpleje Hedepleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

2320 Indlandsklitter med lyng og revling

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Naturpleje Hedepleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

2330 Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene

Bevaringsprognose:

Vurderet Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Hindring af landskabsdynamik	Genskabelse af naturlig dynamik	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Naturpleje Fri dynamik

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

3130 Ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden

Bevaringsprognose:

Vurderet Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

3160 Brunvandede søer og vandhuller

Bevaringsprognose:

Vurderet Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

4010 Våde dværgbusksamfund med klokkelyg

Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Naturpleje Hedepleje
Arealreduktion/ fragmentering	Konkret indsats	☒	☒	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Hedepleje Naturpleje
Arealreduktion/ fragmentering	Udvidelse af naturarealet	☒	☒	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Etablering på §3-arealer

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

4030 Tørre dværgbusksamfund (heder)

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Bekæmpelse af invasive arter
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Naturpleje Hedepleje Naturpleje
Arealreduktion/ fragmentering	Udvidelse af naturarealet	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Etablering på §3-arealer

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

6230 * Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Bekæmpelse af invasive arter
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Naturpleje Hedepleje

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

6410 Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Naturpleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Bekæmpelse af invasive arter

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

7140 Hængesæk og andre kærsmfund dannet flydende i vand

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Afgræsning Hedepleje

Habitatområde: 71 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udpegningsgrundlag:

7150 Plantesamfund med næbfrø, soldug eller ulvefod på vådt sand eller blottet tørv

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Hedepleje Naturpleje
Arealreduktion/ fragmentering	Udvidelse af naturarealet	☒	☒	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Etablering på §3-arealer

Natura 2000-område: 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Fugleområde: 46 Randbøl Hede

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

Tinksmed

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Uhensigtsmæssig hydrologi	Forbedring af hydrologi	☒	☐	☐	☐	Etablering af vådområder og søer
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Naturpleje

Miljørapport for Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage (N82)

Den enkelte naturplan skal ifølge lov nr. 1398 af 22. oktober 2007 om miljøvurderinger af planer og programmer have sin egen miljørapport. Rapporten skal indeholde oplysninger, der følger af bilag 1 i loven.

a) Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer

Indhold

Natura 2000-planen består af 1) en basisanalyse, 2) en målsætning af det enkelte område, 3) et indsatsprogram, der angiver retningslinjer for planens gennemførelse. Der er udarbejdet en overordnet målsætning for hele Natura 2000-området samt konkrete målsætninger og afvejning af modstridende naturinteresser. Indsatsprogrammet angiver både generelle og konkrete retningslinjer for den forvaltning, der skal implementeres i 1. planperiode (6 år og 12 år for fredskovspligtige arealer) startende fra 2010. Endelig er der en kort beskrivelse af sammenhæng til vandplanen og et oversigtsskema, der opsummerer Natura 2000-planen jf. naturtyper og arter på områdets udpegningsgrundlag.

Formål

Planens mål på sigt er skitseret nedenfor. Indsatsen i 1. planperiode skal sikre eksisterende naturværdier på udpegningsgrundlaget og starte en proces, der genopretter akut truet natur under hensyntagen til eventuelle modstridende naturinteresser. For området gælder følgende overordnede målsætning:

Randbøl Hede området er et meget stort hedeområde med karakteristiske indlandsklitter. Det overordnede mål er at sikre, at en væsentlig del af heden også fremover fremstår som hede domineret af dværgbuske. I området er kortlagt store arealer med habitatnaturtyperne surt overdrev og tidvis våd eng, hvoraf surt overdrev er en truet naturtype. På Randbøl Hede repræsenterer de to naturtyper typisk tidligere tør- og våd hede, der nu er under tilgroning med græsser. Selvom surt overdrev er en truet naturtype prioriteres den ned til fordel for tør hede (se afsnittet modstridende interesser). Der er kortlagt et større areal med tør hede og et mindre areal med våd hede. Våd hede er også en truet naturtype, og tidvis våd eng prioriteres ned til fordel for våd hede. Indlandsklitterne udgør et værdifuldt landskabelement, og der er kortlagt store arealer med naturtyper på flyvesand. Det kortlagte areal med tørvelavning udgør mere end 5 % af landets samlede areal med naturtypen.

Det overordnede mål for området er at sikre god-høj naturtilstand for områdets lysåbne naturtyper. Våd hede prioriteres højt da naturtypen er truet nationalt og prioriteret i EU. Fragmenterede arealer med tørvelavning udvides og sammenbindes.

Tør hede prioriteres over surt overdrev, da overdrev betragtes som hede under tilgroning med græsser. Tidvis våd eng målsættes delvist som våd hede, på de arealer hvor engen er våd hede, der er tilgroet med blåtop. Områdets økologiske integritet sikres i form af naturlig hydrologi, hensigtsmæssig drift, lav næringsstof-tilførsel (under naturtypernes tålegrænse), bekæmpelse af invasive arter og gode spredningsmuligheder for flora og fauna.

Relevante planer

Randbøl Hede er blevet plejet i større eller mindre grad siden 1954. Der er brugt forskellige former for pleje så som afbrænding, lynghøstning, afgræsning, etablering af bar jord, afgravning af tørv, fræsning af blåtop evt. i kombination. En oversigt over de arealer, der er plejet i perioden 1954 til 1995, viser at ca. 70 % af heden er plejet mindst én gang i perioden. Der foregår løbende forsøg med at bekæmpe blåtop med forskellige plejemetoder. Det er Skov- og Naturstyrelsen, Trekantsområdet, der står for hedeplejen på statens arealer. De privatejede arealer i Billund Kommune har ikke været plejet de seneste 4-5 år. Der er i 2008 gjort forsøg på at fjerne gyvel på privatejede arealer i Vejle Kommune. I 2009 er der opsat 4 redekasser til Vendehals i Frederikshåb Plantage. Skov- og Naturstyrelsen er i gang med at

udarbejde en ny plejeplan for området. Der har gennem en årrække været nedsat en erfaringsudvekslingsgruppe med repræsentanter for de lokale myndigheder, der har fulgt de forskellige forsøg med hedepleje i området (Randbøl Hede gruppen).

Natura 2000-områderne vil fremgå af landsplandirektivet (de tidligere regionplaner). Disse skal indeholde retningslinjer i overensstemmelse med bekendtgørelsen om udpegning og administration af internationale beskyttelsesområder nr. 408 af 1. maj 2007. Det betyder, at landsplandirektivet skal indeholde retningslinjer, der i overensstemmelse med direktivforpligtelserne kan understøtte områdernes bevaringsmålsætninger. Landsplandirektivet indeholder derfor ikke udlæg af nye arealer til byzone, sommerhusområde, nye større vejanlæg, øvrige trafik og tekniske anlæg eller væsentlige udvidelser eller nye områder til råstofindvinding på land mv., mens der kan være retningslinjer, der bidrager til at sikre naturforholdene, jf. bestemmelser i bekendtgørelsens § 5.

Der vil derfor ikke med Natura 2000-planens bevaringsmålsætninger og retningslinjer for den efterfølgende kommunale planlægning være modstrid mellem den og landsplandirektivet.

b) Nul - alternativ

En række naturtyper og levesteder for arter kræver vedvarende drift for at sikre og opretholde gunstig bevaringsstatus det gælder fx en række lysåbne naturtyper. Samtidig kræver andre i ugunstig tilstand tiltag, der kan imødegå forringelse. Planen vil sikre fortsatte levesteder for tinksmed, samt sikre naturtyperne en god til høj tilstand.

Hvis ikke planen for 1. planperiode iværksættes, vil naturtypernes tilstand og udbredelse fortsat trues. Truslerne mod naturværdierne og områdets udpegningsgrundlag er systematisk beskrevet i planen

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Der er ingen arter eller naturtyper i området med gunstig eller vurderet gunstig prognose.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Alle habitatområdets terrestriske naturtyper, da kvælstofdepositionen overstiger laveste tålegrænse for alle naturtyper.*
- *Visse- og revlingindlandsklit, tør hede, våd hede, surt overdrev, hængesæk og tidvis våd eng som endvidere er truet af tilgroning, dels med græsser og dels med bjergfyr.*
- *Græs-indlandsklit som er truet af manglende dynamik.*
- *Tinksmed, da arten er forsvundet som ynglefugl.*

Prognosen er ukendt for:

- *Søbredder med småurter og brunvandede søer, da der ikke er tilstrækkelig viden om deres forekomster.*

c) Miljøforhold i områder der kan blive berørt

Der er på Randbøl Hede i dag meget store arealer, som er registreret som surt overdrev. Disse vil med tiden udvikle sig til tør hede. En del af de arealer, der er kortlagt som tidvis våd eng, og som er tilgroet med blåtop, vil med tiden udvikle sig til våd hede domineret af klokkelyng.

d) Eksisterende miljøproblemer

Truslerne mod naturværdierne og områdets udpegningsgrundlag er systematisk beskrevet i planen. Planens mål er, at sikre udpegningsgrundlaget mod disse trusler herunder prioritering i tilfælde af modstridende naturinteresser.

e) Internationale miljøbeskyttelsesmål

Planen er en udmøntning af EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiv implementeret i dansk lov via Miljømålsloven. Planen vil sikre, at areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter ikke går tilbage eller forringes. Samtidig vil der ske en særlig indsats for truede naturtyper og arter, hvilket er afspejlet i statens retningslinjer for 1. planperiode. For Randbøl Hede gælder:

- 1.1 Reduktion af kvælstofdeposition på områdets habitatnaturtyper forventes at ske gennem en kommende ændring af husdyrgodkendelsesloven jf. regeringsudspillet Grøn Vækst, april 2009. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb, dyrkede marker, overfladevand, spildevand og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.
- 1.2 Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i våd hede, tidvis våd eng, tørvelavning, hængesæk og sønaturtyper.
- 1.3 De terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, således at tilgroning med græsser og vedplanter reduceres.
- 1.4 Områdets arealer med indlandsklit sikres en drift der genskaber naturlig dynamik.
- 1.5 Områdets tørre hedearealer sikres en hensigtsmæssig drift, der medfører, at dele af de græsdominerede arealer kortlagt som surt overdrev med tiden udvikler sig til hede.
- 1.6 Der sikres velegnede levesteder for tinksmed.
- 1.7 Invasive arter som bjergfyr og søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget. Spredningen af mossen stjernebredribbe følges og mossen bekæmpes, hvor det er muligt.

Vandplanens indsatsprogram for hovedvandopland 1,10 vurderes at understøtte Natura 2000-planen på følgende punkter:

- Reduktion af næringsstoffer til søer og våde naturtyper.

f) Planens indvirkning på miljøet

I tabel 1 herunder er gennemgået planens sandsynlige indvirkning på en række faktorer ifølge lovens bilag 1f, i de tilfælde hvor de vurderes at være af væsentlig betydning.

<i>Planens indvirkning på</i>	<i>Påvirkes</i>	<i>Ingen påvirkning</i>	<i>Redegør for indvirkning</i>
Biologisk mangfoldighed	x		Er redegjort for.
Befolkningen	x		De rekreative oplevelser i tilknytning til området sikres eller forbedres via et forbedret naturgrundlag.
Menneskers sundhed		x	
Fauna og flora	x		Er redegjort for.
Jordbund		x	
Vand	x		Er redegjort for. Se i øvrigt vandplanen for vandopland 1,10 Vadehavet og Vesterhavet.
Luft		x	
Klimatiske faktorer		x	
Materielle goder		x	
Landskab	x		Et varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper fastholdes og underbygges. Fragmentering af landskabet imødegås.
Kulturarv, herunder kirker	X		Fortidsminder i området kan påvirkes af hedepleje i form af afskrælning og fræsning af blåtop
Arkitektonisk arv		x	
Arkæologisk arv		x	

Tabel 1. Gennemgang af planens indvirkning på en række miljøforhold.

g) Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet

Planen har indvirkning på de faktorer, der er listet i tabel 1. Vedrørende modstridende naturinteresser følger prioriteringen statens retningslinjer. Generelt vil en gennemførelse af planen påvirke miljøet i positiv retning. Se i øvrigt afsnit h). Hedeplejen skal tage hensyn til kulturhistoriske interesser.

Følgende konkrete tiltag er planlagt.

Sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter

- 2.1 Våd hede er truet af fragmentering. Arealet med naturtypen udvides, se sigtelinje 4.
- 2.2 Tørvelavning er truet af arealreduktion og fragmentering. Arealet udvides med ca. 2 ha.

Sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen

- 3.1 Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.

Sigtelinje 4. Særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare

- 4.1 Arealet med våd hede øges med ca. 12 hektar i første planperiode, heraf er de ca. 10 ha blåtopdomineret tidvis våd eng, der konverteres til våd hede.
- 4.2 De dele af arealet med surt overdrev, der ikke konverteres til tør hede (artsrige overdrev), sikres ved en passende pleje.

Der udarbejdes handleplaner og vælges virkemidler af kommunerne og Skov- og Naturstyrelsen m.fl. indenfor rammerne af indsatsprogrammet.

h) Grundlag for prioriteringer og valg

Planen har til hensigt at sikre udpegningsgrundlaget og fremme den biologiske mangfoldighed generelt. En målsætning for en bestemt naturtype eller art vil dog kunne indebære en nedprioritering af andre naturtyper/arter. For området er der foretaget følgende valg:

Størstedelen af de meget store arealer på Randbøl Hede, der i dag er registreret som surt overdrev, er tidligere tør hede, der er tilgroet med græsser som følge af den øgede tilførsel af næringsstoffer. Derfor sikres dele af arealet med surt overdrev en drift, der favoriserer en mere dværg-buskdomineret hedevegetation. Artsrige forekomster med surt overdrev fastholdes og sikres en hensigtsmæssig pleje. En del af de arealer, der er kortlagt som tidvis våd eng, er tidligere klokkeling domineret våd hede, der nu er tilgroet med blåtop. Dele af arealet med tidvis våd eng målsættes derfor som våd hede, der endvidere er en truet naturtype. Udvælgelsen af, hvilke sure overdrev og tidvis våde enge, der skal ændres til hhv. tør og våd hede, sker så vidt muligt under hensyntagen til bevarelse af forekomster med høj artstilstand og forekomster der indeholder rødlistede og sjældne arter.

i) Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA og DEVANO overvågningsprogrammer. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedr. habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivet til EU-kommissionen hvert 6 år.

Basisanalysen – udarbejdet i forbindelse med naturplanen - udgør det nuværende videns grundlag for områdets udpegningsgrundlag i forbindelse med naturplanlægningen. Analysen gennemgår systematisk udpegningsgrundlaget med en beskrivelse af status for hver enkelt art og naturtype. Det er hensigten, at denne analyse opdateres i forbindelse med fremtidige planperioder.

j) Ikke teknisk resume

I medfør af lov nr. 1398 af 22. oktober 2007 er der foretaget en miljøvurdering. Planen vil sikre eller forbedre tilstand og bevaringsprognose for områdets udpegningsgrundlag og den biologiske mangfoldighed generelt samt et sammenhængende og varieret landskab.

På Randbøl Hede repræsenterer de to naturtyper surt overdrev og tidvis våd eng typisk tidligere tør og våd hede, der nu er under tilgroning med græsser. Selvom surt overdrev er en truet naturtype, prioriteres den ned til fordel for tør hede. Ligeså nedprioriteres tidvis våd eng til fordel for våd hede.

Hvis planen ikke iværksættes, vil naturtypernes tilstand og udbredelse fortsat trues, og kvaliteten af arternes levesteder vil fortsat forringes.

Planen betyder, at naturgrundlaget forbedres ved at forbedre vilkårene for flora og fauna og dermed sikre den biologiske mangfoldighed. De rekreative oplevelser i tilknytning til området forbedres, blandt andet via et mere varieret landskab.

Det overordnede formål med planen er at sikre god – høj naturtilstand for områdets naturtyper og deres funktion som levesteder for tinksmed. Der er særligt fokus på våd og tør hede, tørvelavninger og indlandsklitter.

Der er i nyere tid registreret bilag 1 arterne natravn, hedelærke, rødrygget tornskade, stor regnspove og sortspætte i området på Randbøl Hede og i Frederikshåb Plantage. Stor hornugle, og muligvis også hvepsevåge (bilag 1), yngler tæt på fuglebeskyttelses-området. Begge arter vurderes at bruge dette som en del af deres levesteder. Spidssnudet frø (bilag IV) yngler i området. Det vurderes, at Natura2000 planen ikke får negative konsekvenser for arterne.

Høringsnotat for Natura 2000-plan

NOTAT

vedrørende høringssvar til Natura 2000-plan 2010-2015 inkl. miljørapport (SMV)

Forslag til Natura 2000-plan nr. N82
Habitatområde H71
Fuglebeskyttelsesområde F46

Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Udkast til Natura 2000-plan blev annonceret i ekstern høring den 4. oktober 2010. Høringsfristen udløb den 6. april 2011.

Høringsmateriale, høringssvar og høringssnotater kan ses på
http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Natura2000/Natura_2000_planer/
Og
<http://websag.mim.dk/HoeringVandOgNatur2010/WebSider/visalle.aspx>

Forslag til Natura 2000-plan er annonceret offentligt og desuden sendt i høring hos relevante myndigheder (jf. miljømålsloven § 43 og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplaner § 5).

Naturstyrelsen har modtaget i alt 1650 høringssvar vedrørende de enkelte Natura 2000-planer, og dertil omkring 300 mere generelle høringssvar vedrørende vand- og naturplanlægningen. De generelle høringssvar er sammenfattet i et samlet notat, der kan ses på www.nst.dk

Til Natura 2000-plan nr. N82 er der modtaget i alt 4 høringssvar fra Billund Kommune, Danmarks Naturfredningsforening (Vejle-afdeling) og Dansk ornitologisk forening (Sydøstjylland) og Preben Kristensen, Sdr. Almstokvej 5, Billund på vegne af en række lodsejere i området.

Svarene har især berørt følgende punkter:

- 1. Nye oplysninger om arter og naturtyper i Natura2000 området*
- 2. Beskrivelse af trusler og konkrete forslag til indsats og pleje for arter eller naturtyper, der ikke er på udpegningsgrundlaget for Natura2000 området*
- 3. Bemærkninger til trusler mod udpegningsgrundlaget*
- 4. Bemærkninger til indsats for tinksmed*

Yderligere har høringssvarene berørt følgende emner, hvortil der henvises til det generelle høringssnotat (kan findes via ovenstående link):

- 5. Kvælstof*
- 6. Lovgrundlag*
- 7. Virkemidler herunder tilskudsordninger*
- 8. Økonomi*

7. Datagrundlag

8. Udpegningsgrundlag og afgrænsning

I det følgende sammenfattes de væsentligste synspunkter til de ovenfor nævnte punkter 1-4. Kommentarer hertil er anført i kursiv.

Det skal bemærkes, at høringssvarene kun er gengivet i hovedtræk. Ønskes detaljerede oplysninger om svarenes indhold, henvises der til de fremsendte høringssvar.

Bemærkninger til planforslaget

1. Nye oplysninger om arter og naturtyper i Natura2000 området.

Høringssvar:

DOF har indsendt nye oplysninger om ynglefugle i området, DN har indsendt oplysninger om rød- og gullistede arter.

Naturstyrelsen:

Væsentlige nye oplysninger om ynglefugle og andre arter medtages i områdebeskrivelsen.

2. Beskrivelse af trusler og konkrete forslag til indsats og pleje for arter eller naturtyper, der ikke er på udpegningsgrundlaget for Natura2000 området.

Høringssvar:

DOF mener at indsatsprogrammet er meget generelt og overfladisk når det kommer til konkrete anbefalinger. DOF foreslår endvidere en række konkrete indsatser bl.a. for at sikre velegnede og uforstyrrede levesteder for en række fuglearter.

Naturstyrelsen:

Da de nævnte arter ikke er på udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området, indgår de ikke i Natura 2000-planlægningen, og der kan derfor ikke planlægges for dem i forhold til prioritering, trusselsvurdering eller indsats. I den udstrækning udpegede habitatnaturtyper er levested for arterne indgår de på den måde som en del af planen. Natura 2000-planerne skal efterlade et vist råderum for valg af virkemidler. Hvorvidt valget af virkemidler vil omfatte de nævnte konkrete tiltag afklares i den efterfølgende handleplanlægning.

3. Bemærkninger til trusler mod udpegningsgrundlaget.

Høringssvar:

DOF har angivet at tilgroning med bjergfyr, gyvel, glansbladet hæg og andre vedplanter, udgør en væsentlig trussel mod naturtyperne og at udtørring af vådområder samt fragmentering af levesteder truer habitatnaturtyper og levesteder for tinksmid. Derudover angiver de forstyrrelse som trussel for arter, der ikke er på udpegningsgrundlaget.

Naturstyrelsen:

I trusselsafsnittet er nævnt at tilgroning, fragmentering og udtørring truer områdets udpegningsgrundlag. Glansbladet hæg medtages som invasiv art. Forstyrrelse er ikke medtaget som trussel, da den vedrører arter der ikke er på udpegningsgrundlaget.

4. Bemærkninger til indsats for tinksmed.

Høringssvar:

DOF har foreslået en række konkrete indsatser for at sikre velegnede levesteder for tinksmed bl.a. forslås det, at der skabes bedre sammenhæng mellem velegnede levesteder hvilket vil øge chancen for at arten igen vil yngle i området. Derfor bør der på sigt skabes åbne hedeområder, der forbinder Randbøl hede, Klitterne med Syvårssøerne og området ved Voldborg sø.

Naturstyrelsen:

I Natura 2000-planens overordnede målsætning og indsatsprogrammet er det angivet, at der sikres egnede levesteder for tinksmed, endvidere er angivet at fragmenterede forekomster af tørvelavning udvides og sammenbindes, hvilket også er positivt for tinksmeden. Det er op til den efterfølgende handleplanlægning at vælge hvilke virkemidler der skal tages i anvendelse for at opnå Natura 2000-planens målsætning for tinksmed.

Justeringer af forslag til Natura 2000-plan nr. 82 - Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

I planen er der på baggrund af de indkomne bemærkninger:

- tilføjet oplysninger om en række arter i områdebeskrivelsen.
- glansbladet hæg er medtaget som invasiv art

På baggrund af dialogen i høringsperioden og Naturstyrelsens egne overvejelser, er der foretaget mindre justeringer af planteksten.

Hverken de indkomne bemærkninger eller Naturstyrelsens egne justeringer giver anledning til fornyet høring af planforslaget.

Sammenfattende redegørelse for høring over miljørapport (SMV)

Parallelt med offentlig høring af planudkast til Natura 2000-plan for område nr. N82 har SMV-redegørelse for planen været i offentlig høring i henhold til bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer §8.

Natura 2000-planens formål er at sikre eller genoprette bevaringsstatus for de arter og naturtyper, der har dannet grundlag for udpegning af Natura 2000-område nr. N82. SMV-rapporten viste ikke modstrid med andre miljühensyn, og der er i den offentlige høring ikke modtaget kommentarer til rapporten.

Den offentlige høring af miljørapporten har ikke givet anledning til ændring af Natura 2000-planen.

Naturstyrelsen vil overvåge effekten af Natura 2000-planen gennem det nationale overvågningsprogram NOVANA, som følger udviklingen i naturtilstanden og arealudbredelse af de naturtyper og arter, som planlægningen omfatter.

http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/National_naturbeskyttelse/Overvaagning_af_vand_og_natur/. Desuden vil Naturstyrelsen i samarbejde med Fødevarerhverv og Kommunernes Landsforening overvåge fremdriften i den forudsatte forvaltningsindsats.

Afsendere af høringsvar til Forslag til Natura 2000-plan nr. 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

- ID1814 - Danmarks Naturfredningsforening (Vejle-afdeling) (nærværende og generelt høringsnotat)
- ID1866 – Billund Kommune (generelt høringsnotat)
- ID2916 - Dansk ornitologisk forening (Sydøstjylland) (nærværende og generelt høringsnotat)
- ID3276 – Preben Kristensen (generelt høringsnotat)

71 Randbøl Hede og Klitterne i Frederikshåb Plantage

1. Beskrivelse af området

Natura 2000-området Randbøl Hede/Frederikshåb Plantage er udpeget både som et habitatområde (nr. 71) og fuglebeskyttelsesområde (nr. 46) med et areal på henholdsvis 958 ha og 1000 ha (se tabel 1.1).

Nr.	Navn	Areal (ha)
H71	Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage	958
F46	Randbøl Hede	1000
	Samlet areal NATURA 2000	1000

Tabel 1.1. Oversigt over de habitat- og fuglebeskyttelsesområder, der er inkluderet i denne basisanalyse. For hvert område er områdets nummer, navn og areal (i ha) angivet, ligesom NATURA 2000 områdets samlede areal er oplyst. Da habitat- og fuglebeskyttelsesområderne er delvist sammenfaldende, svarer det samlede areal af Natura 2000 området ikke til summen af de tre udpegninger. Kilde: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/>.

I alt er 848,4 ha omfattet af naturbeskyttelseslovens §3 fordelt på :

0,6 km vandløb

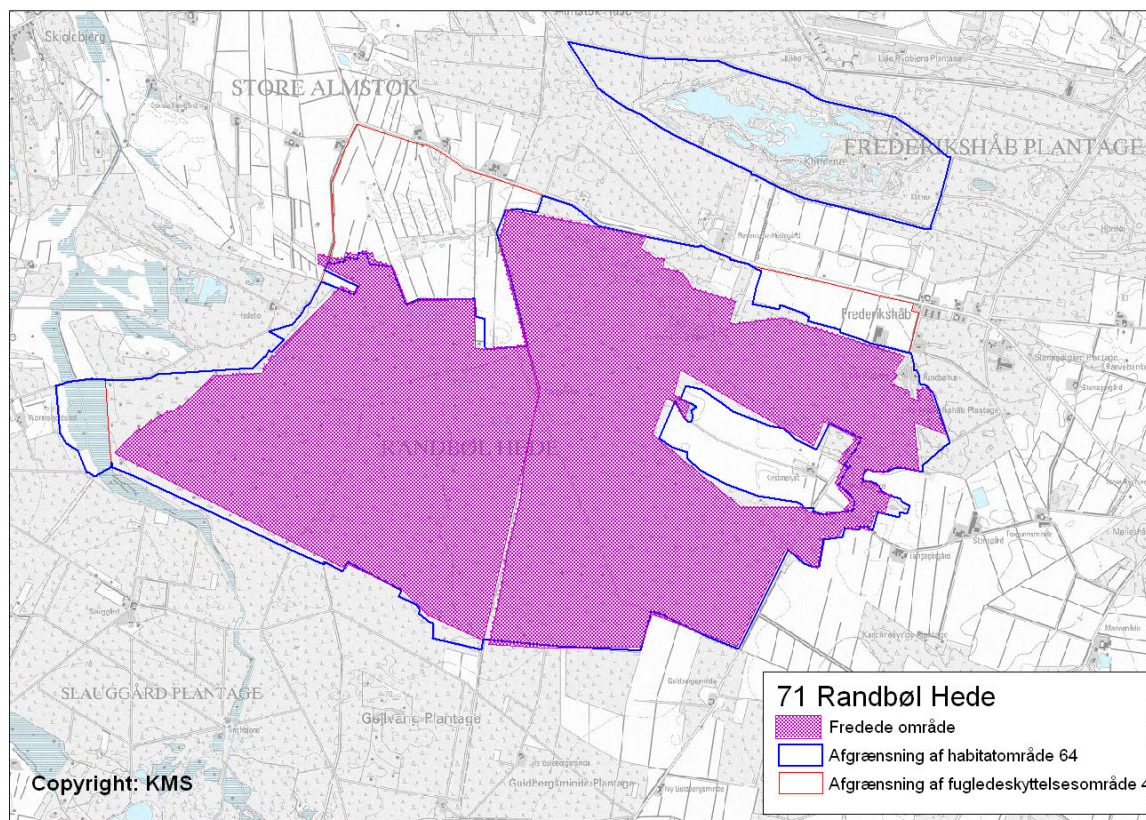
20,5 ha sø

12,5 ha mose

805,7 ha hede

9,8 ha eng

Desuden er der 85 ha skov og resten består af agerjord, vej, bebyggelse mv.

Figur 1.1: Kort over H 71 Randbøl Hede og F46 Randbøl Hede samt det fredede areal på Randbøl Hede

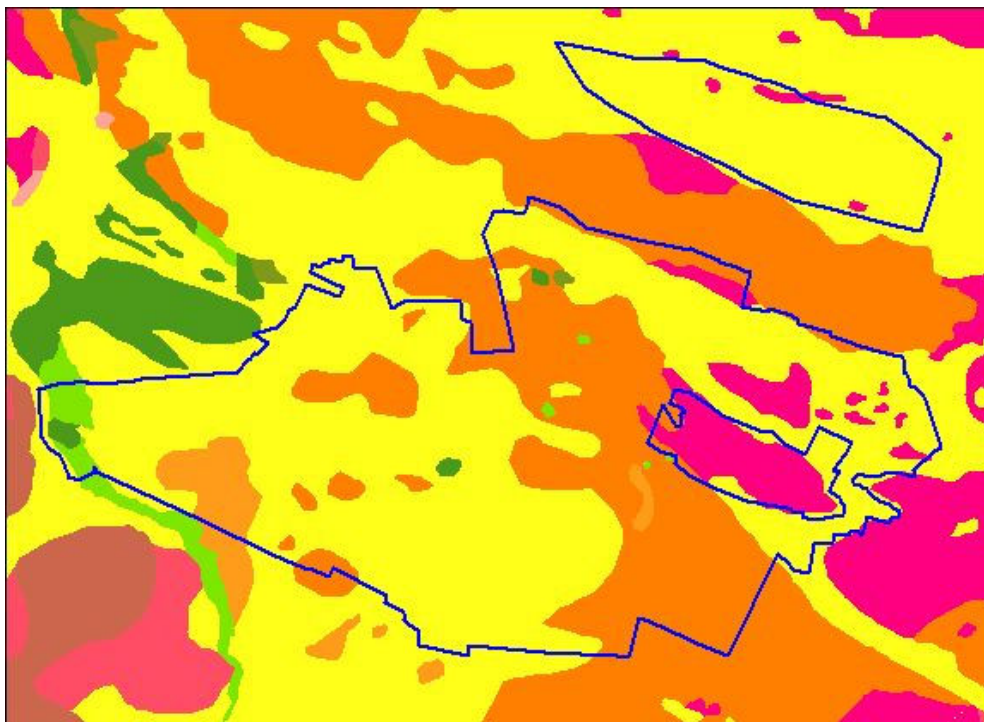
Randbøl Hede er fredet af flere omgange med den første fredning fra 1932 og senere tilføjelser i 1936 og 1952. Fredningen er en tilstandsfredning, der har til formål at bevare naturtilstanden som den var. Det ville i 1932 sige, at heden skal bevares som et åbent landskab domineret af dværgbuske som hedelyng og tyttebær. Der er således ingen bestemmelser i fredningen om, at heden skal plejes, og det har derfor krævet dispensation fra Fredningsnævnet at foretage he-depleje på arealerne i form af afbrænding og afgræsning.

Randbøl Hede er et stort hedeområde, der tidligere var domineret af dværgbuske. En stor del af heden har i dag udviklet sig til at være græshede/blåtophede.

Store dele af Randbøl Hede består geologisk af flyvesand. Dog strækker der sig en tunge af ferskvandsgrus ind på heden fra sydøst. På kortet nedenfor er vist et jordartskort for området, som beskriver området geologisk i 1 meters dybde.

I området forekommer der større og mindre klitdannelser. De mest markante er Staldbakkerne mod nordøst og Morbanke mod vest.

Nord for Randbøl Hede i Frederikshåb Plantage ligger området ”Klitterne”. Området består dels af klitdannelser dels af en række temporære søer mellem klitterne. Disse søer går under navnet ”Syvårs-søerne”. Søerne er nogle år vandfyldte og andre år tørrer de helt ud. Området er derfor meget dynamisk rent hydrologisk.

Figur 1.2: Jordartskort for Randbøl Hede. Gul: flyvesand, orange: ferskvandsgrus og pink: smeltevandsgrus. Afgrænsningen af område H71 er vist med blå streg.

2. Udpegningsgrundlaget

Som det fremgår af tabel 2.1 og 2.2 er habitatområde 71 udpeget af hensyn til 11 habitatnaturtyper. Fuglebeskyttelsesområde nr. 46 er udpeget for 1 art (se tabel 2.1 og 2.2).

Nr.	Naturtype	Kortlagt areal (ha)	Antal forekomster
Søer og vandhuller			
3130	Ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden ⁽²⁾	13,4	1
3160	Brunvandede søer og vandhuller ⁽²⁾	0	0
Terrestriske naturtyper			
2310	Indlandsklitter med lyng og visse ⁽²⁾		
2320	Indlandsklitter med lyng og revling ⁽²⁾	142 ⁽³⁾	8 ⁽³⁾
2330	Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene ⁽²⁾		
4010	Våde dværgbusksamfund med klokkelyng	5 ⁽⁴⁾	1 ⁽⁴⁾
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)	93	2
6230	*Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund	249	4
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop	59	3
7140	Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand	1,8	1
7150	Plantesamfund med næbfrø, soldug eller ulvefod på vådt sand eller blottet tørv	12 ⁽⁴⁾	2 ⁽⁴⁾

Tabel 2.1. Oversigt over de naturtyper, der aktuelt udgør grundlaget for udpegningen af habitatområde 71. ⁽¹⁾ Skov naturtyperne kortlægges af SNS og er ikke inkluderet i denne basisanalyse.

⁽²⁾ Naturtypen er ikke omfattet af NOVANA-programmet. ⁽³⁾ Sum af de tre klittyper 2310, 2320 og 2330. Opgørelse af areal er usikkert. ⁽⁴⁾ Del af mosaik med flere naturtyper. Opgørelse af areal usikkert.

* Prioriteret naturtype.

På figur 2.1 er vist forekomsten af de enkelte naturtyper. Oversigten er lavet på baggrund af en tilfælde af den udførte basisanalyse for Vejle Amts del, idet vi for at ensarte materialet, med det der er udført i Ribe Amt, har valgt at tage udgangspunkt i den forundersøgelse, som Hans Jørgen Degn lavede i 2000 på Randbøl Hede for så vidt angår udpegningen af indlandsklitter.

På figuren 2.1 er vist de mest dominerende naturtyper, men spredt på arealerne findes desuden i mindre udstrækning følgende naturtyper, hvor afgrænsningen ikke er angivet, fordi der er tale om små arealer: Våd hede med klokkelyng (4010), hængesæk (7140) og tørvelavning (7150). Flere naturtyper end de to – tre, der på kortet er angivet for de enkelte områder, kan forekomme.

Der indgår ingen arter i udpegningsgrundlaget for NATURA2000-området, men nedenfor er vist udpegningsgrundlaget for EF-fuglebeskyttelsesområdet.

Nr.	Artsnavn		Antal forekomster/bestand	Areal (ha) -??
F46	Tinksmed		0	

Tabel 2.2. Oversigt over de arter, der betingede udpegningen af Fuglebeskyttelsesområde 46.

Der er ikke fundet ynglende Tinksmed på Randbøl Hede siden 1989 (se bilaget), men tinksmed er set som gæst på heden flere år, senest i 2006.

3. Datapræsentation

I 2004 og 2005 er der foretaget en kortlægning af de terrestriske habitatnaturtyper inden for habitatområderne (ref. DMU). Desuden er der gennem årene indsamlet en del data om beskyttede naturtyper i forbindelse med administrationen af naturbeskyttelsesloven. Oplysningerne

om søer og vandløb bygger udelukkende på den viden, der er indsamlet gennem årene via et generelt tilsyn og overvågningen udført regionalt og via det nationale overvågningsprogram. I bilaget er vist en oversigt over de tilgængelige data for området.

ART	YNGLEPAR	KOMMENTARER
Urfugl	0	Ikke set siden 1992
Trane	0	Raster i området, ingen yngleindikation
Skovsneppe	2-3	Skønnet antal
Natravn	3-5	2-4 Frederikshåb Plantage, 1 Randbøl Hede
Sortspætte	0-1	Frederikshåb Plantage
Hedelærke	2-6	Hører til randområderne
Sortstrubet Bynkefugl	1-2	Randbøl Hede siden 2000

Tabel 3.2. Oplysninger om særlige ynglefugle på lokaliteten, baseret på oplysninger fra DOF-basen og personlige oplysninger.

I bilaget er vist udvalgte, ynglende fuglearter fra 1965 og fremefter.

4. Foreløbig trusselvurdering

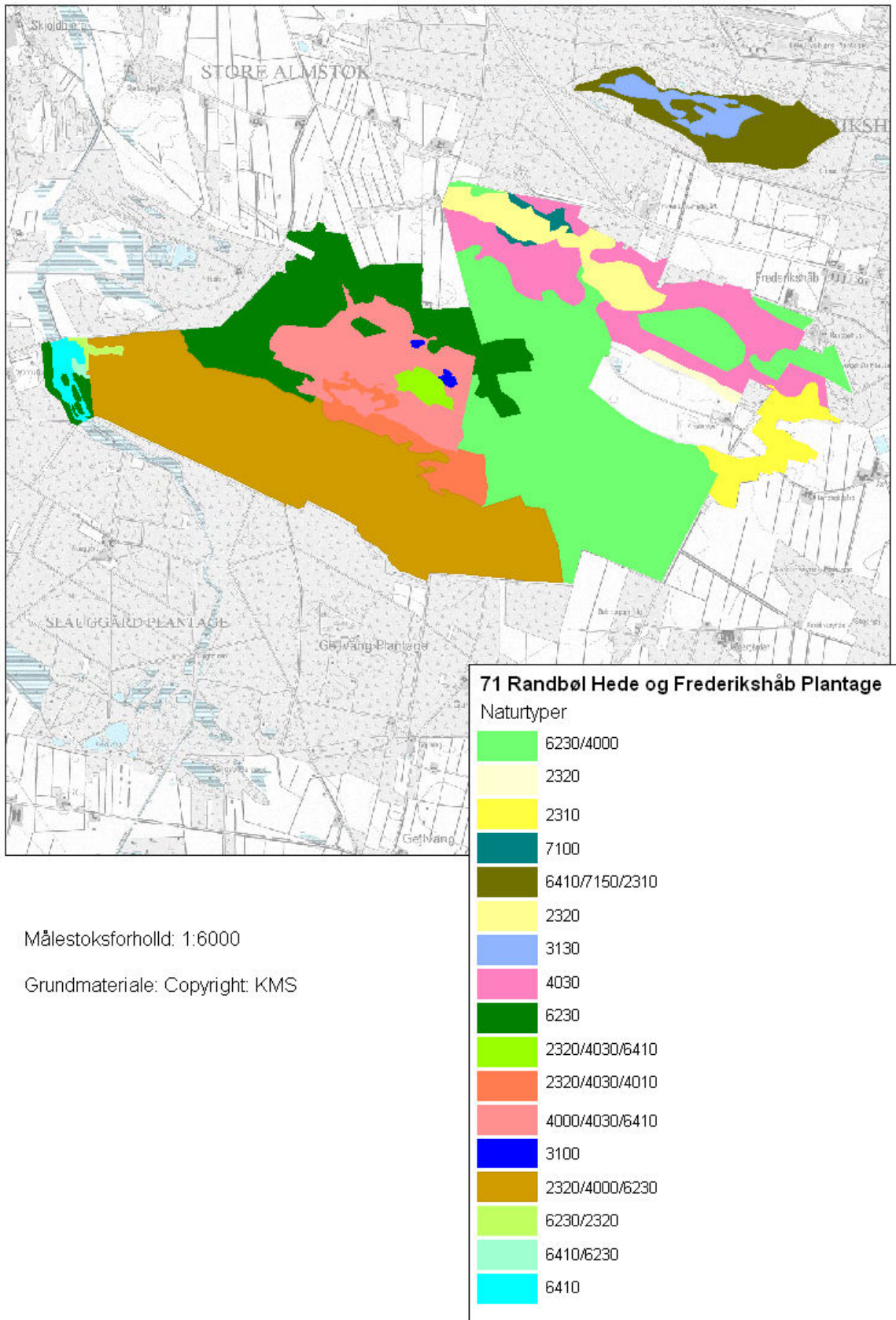
Beskrivelse af naturtilstanden i de terrestriske naturtyper

Under de enkelte naturtyper findes en skematisk oversigt over de enkelte naturtypers fordeling i forhold til deres indhold af positive og negative strukturer. Mørkegrøn farve viser veludviklede naturtyper, som tilsyneladende ikke er udsat for nogle nævneværdige trusler, mens mørkerød farve viser dårligt udviklede naturtyper, der antagelig påvirkes kraftigt af en eller flere trusler. For både negative og positive strukturer er angivet om strukturerne samlet set er udbredte (U), spredte (S) eller ikke tilstede (I). Antallet af registreringer med hver af de 9 kombinationsmuligheder er vægtet for polygonernes arealer. Strukturerne er beskrevet i Fredshavn (2004). Farvekoden svarer til de 5 tilstandsklasser i TILDA.

Våd Hede

Våd hede (4010)				1 forekomst, 5 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Udbredte forekomster af klokkelyng
		I	S	U	
Positive strukturer	U	-	-	-	Negative strukturer: Ingen eller ringe forekomst af klokkelyng Dominans blåtop
	S	-	-	100	
	I	-	-	-	

Det fremgår af kortlægningen af det ene areal med våd hede, som findes i H71, at det er karakteriseret ved at være forholdsvis dårligt udviklet for naturtypen og arealet vurderes at være udsat for forskellige trusler. Arealet er truet af tilvoksning med blåtop. Klokkelyng, der er den eneste karakteristiske art for naturtypen, blev registreret i dokumentationscirklerne.

Figur 2.1: Naturtyper i H71 Randbøl Hede og klitterne i Frederikshåb Plantage

Tør Hede

Tør hede (4030)				2 forekomster, 93 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Stor aldersvariation i hedelyng
		I	S	U	
Positive strukturer	U	-	-	-	Negative strukturer: Udbredte bestande af blåtop Udbredte bestande af bølget bunke
	S	-	86	14	
	I	-	-	-	

Naturtypen tør hede er på 86 % af arealet på de 93ha præget af, at der kun er spredt forekomst af både positive og negative strukturer. På 14 % af arealet er der udbredte negative strukturer i form af tilvoksning med græsser på arealet. Af karakteristiske arter for naturtypen forekommer kun hedelyng og tyttebær. Der er således tale om hede, men ikke i en speciel gunstig bevaringstilstand.

Surt Overdrev

*Surt overdrev (6230)				4 forekomster, 249 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Store fritliggende sten Engmyretuer Enkelte træer/buske m fodpose Forekomst af dværgbuske
		I	S	U	
Positive strukturer	U	-	-	-	Negative strukturer: Næringsberiget, dominans af rajgræs Næringsberiget, dominans af kvik Næringsberiget, dominans af agertidse Næringsberiget, dominans af fuglegræs og enårig rapgræs
	S	93	7	-	
	I	-	-	-	

En stor del af det sure overdrev dækker over, at en stor del af det oprindelige hedeareal opfylder kriterierne for surt overdrev med forekomst af de karakteristiske arter, men arealet kan med lige så stor ret kaldes græshede (4000), idet arealerne tidligere har været hede domineret af dværgbuske. Denne østlige del af heden ligger på en afblæsningsflade, som ikke kan karakteriseres som indlandsklitter, mens en stor del af arealerne mod vest må både geologisk og vegetationsmæssigt karakteriseres som forskellige typer af indlandsklitter. Vegetationsmæssigt ligner mange arealerne på heden imidlertid hinanden, idet blåtop på store flader danner tætte bestande. Kun arealer med indslag af bølget bunke henregnes til surt overdrev.

Da græsdominans ikke ”slår ud” som en negativ struktur på naturtypen overdrev, må størstedelen af disse arealer derfor noget misvisende karakteriseres som arealer med flere positive strukturer og ingen negative strukturer. Med andre ord sure overdrev i en gunstig bevaringstilstand på et tidligere hedeareal.

Af arter karakteristiske for sure overdrev er fundet 6 arter: almindelig mælkeurt, lyng-snerre, fåre-svingel, tormentil, hundeviold og læge-ærenpris.

I Wormskjoldsdal findes mindre ret artsrige og værdifulde partier med overdrevsvegetation. Disse arealer har karakter af egentlige overdrevsarealer. I dette område er også fundet kamillebladet månerude.

I den centrale del af heden findes små partier med en artsrig vegetation. Der er bl.a. fundet alm. månerude, guldblomme, plettet gøgeurt og lyngstar. Desuden findes en lille oprindelig bestand af vår-kobjælde (3 stk.) samt en mindre bestand af plante udplantet efter opformering fra frø. Desuden findes i samme område enkelte bredbægret ensian. En stor del af disse arter er fundet langs ”mergelsporet”.

Tidvis våd eng

Tidvis våd eng (6410)				3 forekomster, 59 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Tegn på hyppige oversvømmelser Rig flora Udbredte bestande af blåtop
		I	S	U	
Positive strukturer	U	21	-	-	Negative strukturer: Ingen tegn på oversvømmelser
	S	-	-	-	
	I	-	79	-	

21 % af arealet med tidvis våd eng er veludviklet for naturtypen uden negative strukturer og med udbredte positive strukturer. Arealet vurderes derfor ikke at være udsat for specielle trusler. På de resterende 79 % af arealet er der ingen positive strukturer, og spredte negative strukturer, hvilket indikerer, at arealet er påvirket af en eller flere trusler. Af karakteristiske arter for naturtypen er fundet: blåtop, mangeblomstret frytle, knop-siv, tormentil, eng-viol

Hængesæk

Hængesæk (7140)				1 forekomst, 1,8 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Gyngende bund Dominans af tørvemosser Dominans af bladmosser
		I	S	U	
Positive strukturer	U	-	-	-	Negative strukturer: UdtørretTilgroet med græsser Tilgroet med dværgbuske Tilgroet med træer
	S	-	100	-	
	I	-	-	-	

Hængesæk er registreret i småbidder centalt på hede. De små pletter er præget af både negative og positive strukturer. Der er således ikke tale om et specielt veludviklet areal for naturtypen. Der er ikke fundet nogen af de karakteristiske arter for naturtypen.

Tørvelavning

Tørvelavning (7150)				2 forekomster, 12 ha	
		Negative strukturer			Positive strukturer: Fugtig bund med lav og åben vegetation
		I	S	U	
Positive strukturer	U	91	9	-	Negative strukturer: Udtørret, med høj, sluttet vegetation
	S	-	-	-	
	I	-	-	-	

Naturtypen er registreret flere steder i området. På den nordvestlige del af Randbøl Hede findes enkelte meget små spredte pletter, der mere eller mindre er omgivet af blåtop. Desuden findes naturtypen i "Klitterne" i Frederikshåb Plantage. Der er registreret to arealer af denne naturtype. Arealerne vurderes alle at være veludviklede til ret veludviklede for naturtypen med udbredt forekomst af positive strukturer og ingen eller kun spredte forekomster af negative strukturer. Af karakteristiske arter for naturtypen er fundet liden soldug og rundbladet soldug.

Vandløb

I Wormskjolsdal løber Vesterbæk igennem habitatområdet længst mod vest med en strækning på 600 meter. Vandløbet er målsat som gyde- og yngelopvækstområde for laksefisk (B1), men der er ikke specifikke oplysninger for den strækning, som løber igennem habitatområdet.

Der er foretaget vandstandshævninger langs vandløbet i 1998. Vegetationen, ynglefugle og padder er i den forbindelse undersøgt i 1998 og 2001 (Grøn, 2002).

4.1. Eutrofiering

Det vurderes, at arealerne på Randbøl Hede modtager mere kvælstof fra luften end de kan tåle. Der er ikke lavet en specifik opgørelse for de enkelte arealer på heden afhængig af ruhed og tæthed til enkelte husdyrbrug, men den gennemsnitlige baggrundsbelastning i de to kommuner Egtved og Billund, som heden ligger i, er på henholdsvis 19,35 kg og 19,55 kg N/ha/.

De mest kvælstoffølsomme naturtyper i H71 er hængesæk (7140) og tørvelavning (7150), der begge har tålegrænser på 10-15 kg N/ha/år. Disse naturtyper modtager betydeligt mere kvælstof fra luften end de kan tåle.

Tålegrænsen for de øvrige kortlagte naturtyper i H71 er følgende: Tør hede (4030), surt overdrev (6230) har tålegrænser på 10-20 kg N/ha/år. Våd hede (4010) og tidvis våd eng (6410) har tålegrænser på 10-25 kg N/ha/år og 15-25 kg N/ha pr år.

For disse naturtyper gælder at den lave ende af tålegrænseintervallet er overskredet for alle arealer, mens kvælstofbelastningen tangerer den høje ende af tålegrænseintervallet for tør hede og surt overdrev. Den lave ende af tålegrænseintervallerne anvendes normalt for artsrige naturområder med indhold af kvælstoffølsomme arter, heriblandt mosser og laver. Dette er kendetegnende for en del af forekomsterne i habitatområdet, mens en stor del allerede virker forarmede med hensyn til artsforekomster.

4.2. Tilgroning

Tilgroning kan vurderes ud fra områdernes udnyttelse til græsning / høslet, vegetationens højde, dækningsgraden af vedplanter og forekomst af negative strukturer, der har relation til tilgroningen. I bilaget er der lavet en sammenstilling af tilgroning som en trussel. Det fremgår, at der ikke er store tilgroningsproblemer med vedplanter på de 6 kortlagte naturtyper. Det kan

hænge sammen med, at der løbende foretages en rydning af opvækst på arealerne, idet staten har plejen på en stor del af arealerne. Det skal dog bemærkes, at der på de tidvis våde enge er en tilgroning med høje urter og græsser, idet der på 80 % af arealerne er en dækning på 75-100 % af planter over 50 cm. På de øvrige naturtyper dominerer græs og urter under 50 cm på arealerne.

4.3. Hydrologi

Ændringer af hydrologien kan være en trussel mod især de våde habitatnaturtyperne. Det fremgår af bilaget, at der ikke er fundet tegn på afvanding af nogen af de registrerede våde naturtyper.

På selve heden findes årtier, der er tidvis våde.

4.4. Invasive arter

Generelt er der ikke registreret nævneværdige problemer med invasive arter i H71. Dækningen ligger for alle de kortlagte naturtyper på mellem 0-10 % dækning af invasive arter. Mossen *Campylopus introflexus* forekommer spredt. Det samme gælder vedplanterne gyvel, glansbladet hæg og bjergfyr.

4.5 Arealmæssige ændringer

Antallet af plante- og dyrearter på en lokalitet alt andet lige afhænger af lokalitetens størrelse, således at et større areal kan oppebære et større artsantal. Store arealer kan desuden typisk indeholde større bestande af de enkelte arter end små lokaliteter, hvilket til dels kan skyldes, at der på store arealer er en større variation i habitatkvaliteten.

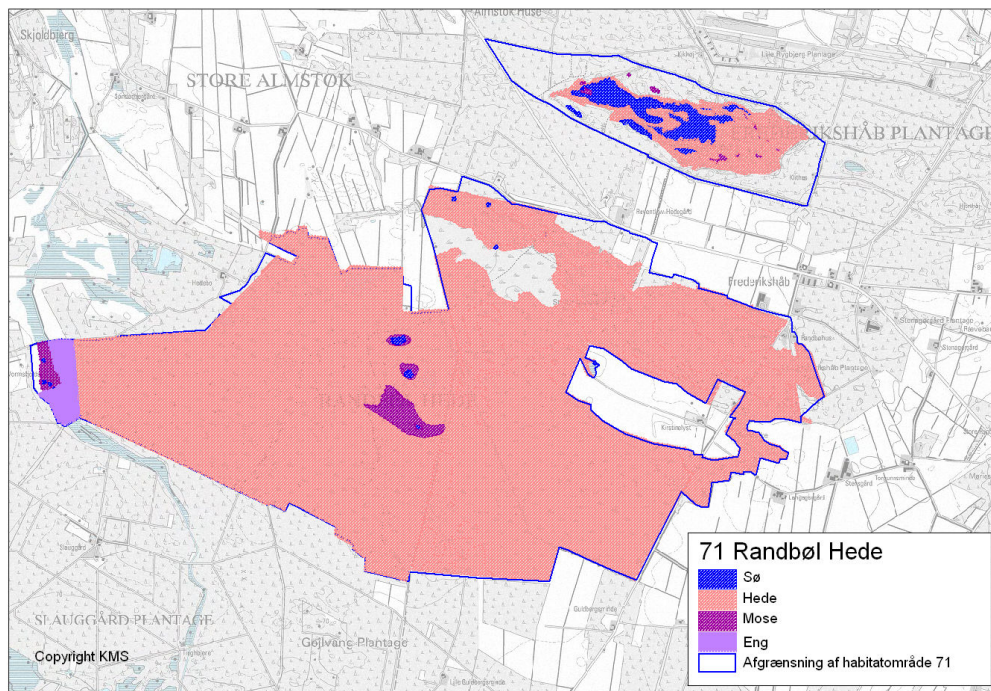
Reduktion af en naturtypes areal vil derfor betyde, at der først sker en reduktion af bestandsstørrelserne af de enkelte arter, hvorefter nogle af bestandene forsvinder, og endelig vil de enkelte arter begynde at uddø.

Det reducerede naturareal kombineret med forringede levevilkår i mange af de resterende naturområder har bevirket, at de forskellige plante- og dyrearter i stadig stigende grad får opsplittet deres bestande i mindre og isolerede delbestande. Sådanne små isolerede bestande er betydelig mere udsatte for at uddø end store sammenhængende bestande pga. indavl og tilfældige katastrofer. Når arterne er forsvundet fra sådanne isolerede lokaliteter, vil det ofte være vanskeligt for nye bestande at sprede sig dertil, netop fordi lokaliteterne er isolerede.

På kortet nedenfor er vist de områder, som er registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens §3. Af kortet fremgår, at der er mulighed for at udvide hedearealet inden for stort set hele Randbøl Hede området.

Arealet ved Kirstinelyst, der er ekstensiveret landbrugsjord, vil kunne udvikles til naturområder i form af hede eller surt overdrev ved den rette pleje. Staten ejer arealet.

Arealet ”Klitterne” i Frederikshåbs Plantage vil kun kunne udvides ved at gå ind og fælde i eksisterende nåleskov.

Figur 4.5.1: Forekomsten af arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens §3 fordelt på naturtyper på Randbøl Hede.

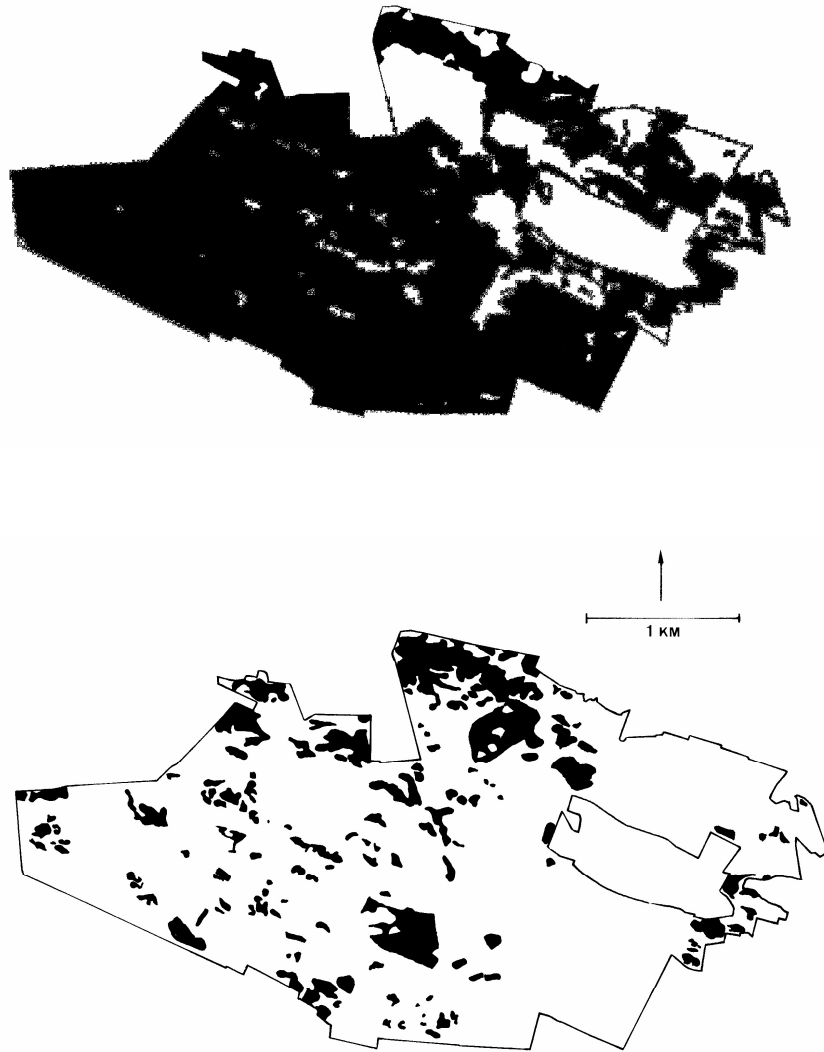
Reduceret areal af naturtyper

Hedearealerne på Randbøl Hede er afhængige af at arealerne plejes efter de mest hensigtsmæssige metoder bl.a. afbrænding, græsning, afslåning, tørveskrælning mv. Såfremt man ikke foretager denne pleje vil arealerne med stor sikkerhed udvikle sig mod øget dominans af blåtop og dermed ikke længere kan henføres til nogen af habitatnaturtyperne. Desuden er det vigtigt at opvækst og spredningskilder til opvækst fjernes i området, således at hede-arealerne ikke vokser til med eksempelvis glansbladet hæg, gyvel, birk, bævreasp, bjergfyrr og gran.

På figurer 4.5.2 nedenfor er angivet udbredelsen af dværgbuskdomineret hede i 1954 og i 2005 (H.J. Degn, 2006). Heraf fremgår det tydeligt, at dværgbuskheden på store dele af Randbøl Hede er blevet fortrængt.

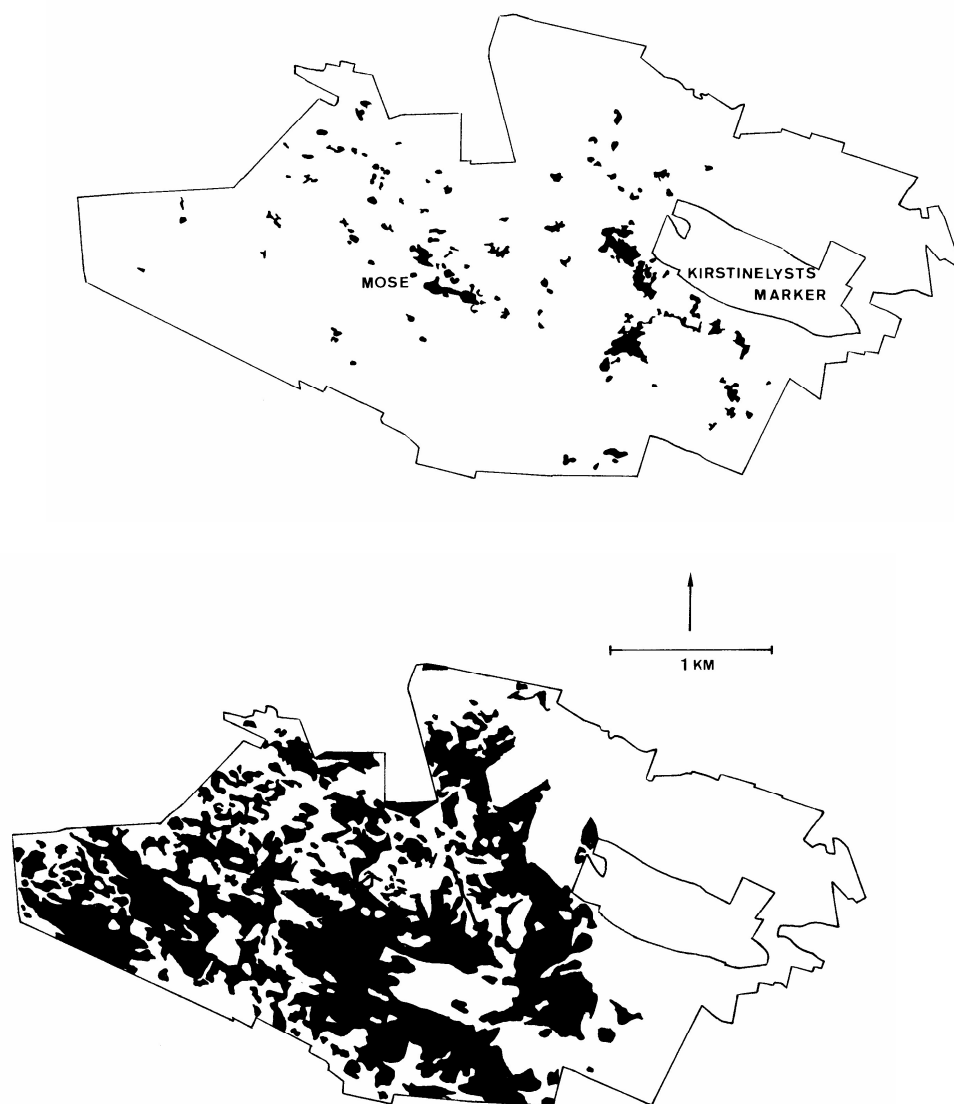
Årsagen til expansionen af blåtop er sandsynligvis i høj grad betinget af en stigning i kvælstofdepositionen i området. Dette underbygges af en lang række hollandske undersøgelser fra 1980-erne og begyndelsen af 1990-erne, der peger på, at kvælstofnedfaldet fra atmosfæren er årsag til blå-toppens succes (H.J.Degn, 2006).

Kvælstofdepositionen er således steget fra ca. 10 kg N/ha/år omkring 1950 til den maksimale værdi på ca. 20 kg N/ha/år omkring 1980. De senere år er kvælstofdepositionen faldet en smule. Der kan dog ikke ses nogen effekt på blåtop af, at kvælstofdepositionen er reduceret med 22 % i perioden 1989 – 2003 på landsplan.

Figur 4.5.2. Udbredelsen af dværgbusk-dominerede arealer på Randbøl Hede i 1954 (øverst) og udbredelsen af dværgbusk-dominerede arealer på Randbøl Hede i 2005 (nederst). (H.J. Degn, 2006)

En stor del af de arealer, hvor der ikke længere er dværgbuske er i dag tilvokset med blåtop. Af figur 4.5.3 fremgår udviklingen i blåtopdominerede arealer fra 1954 til 2005.

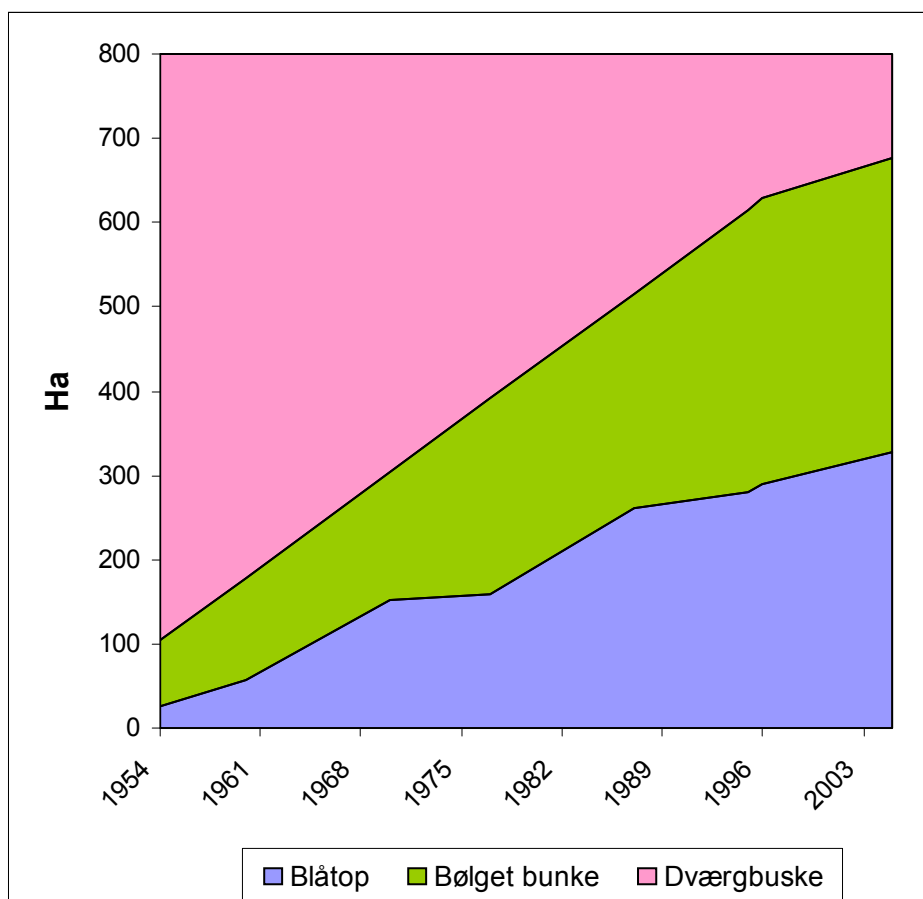

Figur 4.5.3 Udbredelsen af blåtop-dominerede arealer på Randbøl Hede i 1954 (øverst) og udbredelsen af blåtop-dominerede arealer på Randbøl Hede i 2005 (nederst). (H.J. Degn, 2006).

Randbøl Hedes tilstand i 2005, forstået som hede domineret af især hede-lyng over store arealer, er miserabel. I dag er kun omkring 15 % af heden domineret af dværgbuske. Store sammenhængende strækninger af ½-1 kilometers udstrækning findes faktisk kun på Staldbakkerne, og her er en stor del af dværgbuskene endda revling.

Det, som karakteriserer Randbøl Hede i dag, er store områder beklædt med græsser. Blåtop dominerer på 40 % af arealet (Fig.4.5.3). Hertil kommer lige så stor en del af heden domineret af bølget bunke alene eller af de to græsarter i blandet bestand. Tilsammen betyder det, at omkring 80 % af Randbøl Hede i dag har karakter af græshede – hvis man kan bruge ordet hede om sådanne udstrakte arealer helt domineret af græsser.

Af figur 4.5.4 fremgår at dværgbuskeheden i 1954 udgjorde omkring 700 ha på Randbøl Hede. I 2005 er billedet vendt helt om idet der kun er ca. 123 ha dværgbuskehede tilbage, mens blåtop og bølget bunke dominerer på de resterende ca. 680 ha.

Figur 4.5.4. Udviklingen i fordeling af de 3 arealstyper dværgbuskhede, bølget bunke og blåtop på den ca. 800 ha store Randbøl Hede i perioden 1954-2005

5. Modsatrettede interesser

På Randbøl Hede findes en mosaik af tør hede, våd hede, forskellige typer af klitter, græshede, overdrevarsarealer, tidvis våd eng og arealer vokset helt til i blåtop. Der er et stort plejebæhov på heden for at opretholde arealer domineret af dværgbuske, idet blåtop fra 50'erne og fremefter har bredt sig voldsomt på heden på bekostning af dværgbuskene. De seneste års undersøgelser har vist, at græsning i længere tid på et areal fremmer overdrevsagtig vegetation på bekostning af fremspirende lyng.

Det er vigtigt at få afklaret hvilke af alle disse naturtyper, der ønskes bevaret hvor, og i hvor høj grad, idet det vil være plejen, der styrer hvilken vegetation, der udvikler sig på arealerne.

En af de nye metoder som anbefales er at etablere barjord på hederne. Ved etablering af barjord fjernes materialet fra nogle af de oprindelige hedearealer med henblik på at kunne skabe en succession fra barjord til lynghede til fordel for de planter og dyr, der er tilknyttet biotoper i denne succession. Der vælges dog arealer, som har lav biologisk værdi til dette formål.

Der er i tidens løb lavet mange forsøg med forskellige former for pleje på heden, og hvorledes de forskellige former for pleje kan kombineres. Plejen af arealerne har løbende været diskuteret i den faste Randbøl Hede gruppen, der har brugt den ekspertise som gruppen besidder til at styre og korrigere plejen på heden.

6. Naturforvaltning og pleje

Randbøl Hede er blevet plejet i større eller mindre grad siden 1954. Der er i 1996 lavet en rapport over Randbøl Hede, der bl.a. opsummerer de anvendte former for pleje. Der er brugt for-

skellige former så som afbrænding, afslåning, afgræsning og afgravning af tørv evt. i kombination. En oversigt over de arealer, der er plejet i perioden 1954 til 1995 viser at ca. 70 % af heden er plejet mindst én gang i perioden. Der er desuden lavet en række forsøg med forskellige former for hedepleje på Randbøl Hede herunder forsøg med effektiv bekæmpelse af blåtop. I litteraturlisten findes henvisninger til en række rapporter og notater om Randbøl Hede (Degn, 1997).

Randbøl Skovdistrikt oplyser, at de har følgende plejeplaner for Randbøl Hede:

Bar Jord:

I efteråret 06 etableres bar jord på 3-5 hektar fordelt på 2-3 arealer. Udføres som fræsning-pløjning og afskræling af morlag. Det afskrællede materiale fjernes fra heden.

Afbrænding:

Såfremt forholdene tillader det vil gamle lynghøster blive afbrændt. I foråret 2006 er ca. 20 hektar afbrændt på Staldbakkerne. Distriktet tilstræber at kunne afbrænde i efteråret 06, hvis vejret tillader det, og vil også brænde det private areal ved Frederikshåbvej

Fjernelse af træopvækst:

På den sydvestlige del af heden er der meget træopvækst bjergfyr – hvidgran. En del af det skal fjernes (køres ud til depot på brandlinjen, og senere flises). Der skal dog tages hensyn til stor Tornskade, der kræver enkelte spredte træer.

Slåning med lynghøster:

De arealer med gammel lyng, der ikke kan afbrændes, vil blive forsøgt slået med lynghøster, der afslår og opsamler materialet. Det er specielt i hedens vestlige del.

Forsøgsarealer:

Distriktet følger op på forsøgsarealet ved Studevej, og vil gentage slåning med lynghøster (vil så være 3 år i træk)

Afgræsning:

Distriktet har for to år siden frahegnet et areal langs Frederikshåbvej. Det viser sig at lyngen trives, og at arealet om få år vil være domineret af hedelyng. Der vil derfor på sigt blive frahegnet flere arealer og kreaturerne flyttes til andre områder. Især viser arealerne langs mergel-sporet (amtsgrænse) at lyngen er til stede, men holdes nede af kreaturerne.

Publikum.

Der arbejdes med anlæggelse af en ridesti der med udgangspunkt fra Kirstinelyst skal følge Studevejen mod syd til Slauggård Plantage, og derfra videre langs arealafgrænsningen øst og dernæst nordpå til Kirstinelyst.

Afbrænding vil også i fremtiden være en fast bestanddel af plejen.

7. Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper

Nedenfor er omtalt væsentlige nyopdagede eller nyindvandrede forekomster af arter eller naturtyper, der aktuelt ikke udgør udpegningsgrundlag, men som vil skulle vurderes i forbindelse med en kommende revision af udpegningsgrundlagene. Det drejer sig eksempelvis om arter og naturtyper på bilag 1 eller 2 til EF-habitatdirektivet eller på bilag 1 til EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

Naturtype og art		Antal forekomster	Areal (ha)
	Natravn	3-5	-
	Hedelærke	2-6	-
	Spidssnudet frø	10-15	

Spidssnudet frø forekommer i fugtige lavninger og i små vandhuller spredt ud over Randbøl Hede, samt i ”syvårssøerne” i Frederikshåb Plantage.

*Tabel 7.1. Arter og naturtyper, der ikke aktuelt er udpegningsgrundlag for Natura 2000-planens internationale naturbeskyttelsesområder, men som vurderes at have væsentlig forekomst heri. En * foran artens eller naturtypens kodenummer betyder, at den er særligt prioriteret af EU.*

Tillæg om ny viden til Natura 2000-basisanalyse for Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

(Natura 2000-område nr. 82, EF-habitatområde nr. 71, EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 46)

Tillægget gælder både for basisanalyser for lysåbne naturtyper og arter samt for skovbasisanalyser.

Natura 2000-planerne bygger på den eksisterende viden om naturforholdene. Denne viden er områdevis blevet opgjort i basisanalyser for hhv. Natura 2000-skovplanlægning, Natura 2000-havplanlægning samt Natura 2000-planlægning for øvrige arealer. Basisanalyserne, der udgør en del af den færdige plan for Natura 2000-området, blev offentliggjort i 2007 og kan ses på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside \(www.blst.dk/Natura2000plan\)](http://www.blst.dk/Natura2000plan).

Dette tillæg opsummerer den viden, der – ud over basisanalysens – supplerende indgår som grundlag for Natura 2000-planen. Tillægget er opbygget med et indhold og en struktur, der svarer til basisanalysens opbygning.

For nogle områder er der på baggrund af basisanalysen eller overvågningsdata m.v. foretaget ændringer i udpegningsgrundlaget. Det gældende udpegningsgrundlag kan ses i figur 2 i naturplanen. I det tilfælde at nye arter er tilføjet udpegningsgrundlaget er vurderinger af deres levestedsareal opgjort i dette bilag.

Siden basisanalyserne er der i nogle områder foretaget kortlægning af yderligere naturtyper, skovnaturtyper på ikke-fredskovpligtige arealer og/eller en genkortlægning af i første omgang oversigtligt kortlagte arealer. De ny- eller genkortlagte arealer har bidraget med ny viden af betydning for Natura 2000-planerne.

Der er foretaget nye overslagsberegninger af den luftbårne kvælstofdeposition til de kortlagte naturtyper. Beregningerne omfatter nu alle kortlagte arealer af både lysåbne naturtyper og skovnaturtyper.

I nogle områder er der endvidere sket væsentlige ændringer i driften, igangsat naturgenopretningsprojekter el.lign. siden færdiggørelsen af basisanalyserne.

1. BESKRIVELSE AF OMRÅDET

Områdets afgrænsning er uændret, og områdets overordnede naturindhold er uændret.

2. TILFØJELSER TIL UDPEGNINGSGRUNDLAGET

I basisanalysens afsnit 7 er om talte væsentlige nyopdagede eller nyindvandrede forekomster af arter eller naturtyper, der ikke var en del af områdets oprindelige udpegningsgrundlag. Der er desuden fremkommet yderligere oplysninger om naturtyper og arter i forbindelse med overvågning og kortlægning udført 2006-2008. Disse arter og naturtyper er vurderet i forbindelse med en revision af udpegningsgrundlaget. Det aktuelle udpegningsgrundlag fremgår af figur 2 i naturplanen – og af [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside \(www.blst.dk/Natura2000plan\)](http://www.blst.dk/Natura2000plan).

Følgende naturtyper samt arter er tilføjet det oprindelige udpegningsgrundlag: Der er ingen nye arter eller naturtyper tilføjet udpegningsgrundlaget.

3. NYE DATA OM NATURTYPER OG ARTER

Første runde af kortlægningen af EF-habitatområdernes naturtyper blev foretaget i perioden 2004-2005. I første omgang blev kun 18 lysåbne naturtyper samt skovnaturtyper på fredskovspligtige arealer kortlagt. I løbet af 2007 og 2008 er der foretaget kortlægning af flere lysåbne naturtyper, og der er kortlagt skovnaturtyper på ikke-fredskovspligtige arealer. Endelig er der foretaget genkortlægning af områder, som kun blev kortlagt oversigtligt/stikprøvevist i første runde.

Nye data om areal og antal forekomster af naturtyper og arter i dette Natura 2000-område fremgår af nedenstående tabel 1 og 2. Ud over de nævnte naturtyper er der i habitatområdet kortlagt et mindre udvalg af områdets vandhuller.

Der er foretaget en vurdering af tilstanden af de kortlagte naturtyper. Tilstandsvurderingen er foretaget i hht. Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (BEK nr 815 af 27/06/2007). Strukturindeks og artsindeks sammenvejes til et samlet udtryk for natur/skovtilstanden på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Reviderede udpegningsgrundlag.

Nr.	Naturtype	Regi- streret areal (ha)	Antal fore- komster	Kilde
Terrestriske naturtyper				
2310	Indlandsklitter med lyng og visse (ny kortlægning)	56,6	6	Miljøministeriet
2320	Indlandsklitter med lyng og revling (ny kortlægning)	130,8	9	Miljøministeriet
2330	Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene (ny kortlægning)	1,6	1	Miljøministeriet
3130	Ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden	Ikke kortlagt	Ikke kortlagt	Miljøministeriet
3160	Brunvandede søer og vandhuller	0,01	1	3
4010	Våde dværgbusksamfund med klokkelyg (ny kortlægning)	12,1	6	Miljøministeriet
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder) (ny kortlægning)	144,7	8	Miljøministeriet
6230	* Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund (ny kortlægning)	320,2	18	Miljøministeriet
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop (ny kortlægning)	101,7	9	Miljøministeriet
7140	Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand	1,8	1	Miljøministeriet
7150	Plantesaamfund med næbfør, soldug eller ulvefod på vådt sand eller blottet tørv (ny kortlægning)	7,7	3	Miljøministeriet

Tabel 1. Opdaterede data om arter og naturtyper på det reviderede udpegningsgrundlag i habitatområdet. Væsentlige ændringer er markeret med (ny). Data stammer fra 1) NOVANA-overvågningsprogrammet (2004-2008) samt Ribe og Sønderjyllands Amters overvågning i perioden 1988-2006. 2) Naturtypekortlægning 2004-05 (NOVANA/DEVANO). 3) Genkortlægning, supplerende kortlægning 2007-08 (DEVANO). Kortlægningsdata for naturtyperne (eks kl. vandnaturtyper) kan ses på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#). *Prioriteret naturtype.

Naturtilstand – kortlagte naturtyper

	Høj	God	Moderat	Dårlig	Ring	Ej vurd.	I alt
Visse-indlandsklit		57					57
Revling-indlandsklit	37		94				131
Græs-indlandsklit		1,6					1,6
Våd hede		12					12
Tør hede			145				145
Surt overdrev		230	90				320
Tidvis våd eng		102					102
Hængesæk		1,8					1,8
Tørvelavning		8					8

Tabel 2a. Arealer af kortlagte naturtyper fordelt på beregnet naturtilstand i habitatområdet (ha).

Artsindeks – kortlagte naturtyper

	0,8-1	0,6-0,8	0,4-0,6	0,2-0,4	0-0,2	Ej vurd.	I alt
Visse-indlandsklit		57					57
Revling-indlandsklit	37			94			131
Græs-indlandsklit		1,6					1,6
Våd hede		12					12
Tør hede			145				145
Surt overdrev		320					320
Tidvis våd eng		102					102
Hængesæk		1,8					1,8
Tørvelavning		1,5	6				8

Tabel 2b. Arealer af kortlagte naturtyper fordelt på beregnet artsindeks i habitatområdet (ha).

Strukturindeks – kortlagte naturtyper

	0,8-1	0,6-0,8	0,4-0,6	0,2-0,4	0-0,2	Ej vurd.	I alt
Visse-indlandsklit			57				57
Revling-indlandsklit	37		94				131
Græs-indlandsklit		1,6					1,6
Våd hede		12					12
Tør hede			145				145
Surt overdrev		230	90				320
Tidvis våd eng	87	14					102
Hængesæk		1,8					1,8
Tørvelavning	8						8

Tabel 2c. Arealer af kortlagte naturtyper fordelt på beregnet strukturindeks i habitatområdet (ha).

EF-fuglebeskyttelsesområder nr. : F46

EF-fuglebeskyttelsesområderne er ikke reviderede siden basisanalyserne blev udarbejdede.

4. SUPPLERENDE TRUSSELSVURDERING

I basisanalysen blev der præsenteret en trusselvurdering og tilstandsdata for de forskellige naturtyper og arter. Hvad angår de ny- og genkortlagte naturtyper vurderes disse forhold at være afspejlet i henholdsvis struktur- og artstilstand, som kan ses på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#). Struktur- og artstilstand udgør tilsammen naturtilstanden, som fremgår af

figur 4 i naturplanen. De registrerede data (strukturparametre og artslistes) for de enkelte forekomster kan endvidere ses i den fællesoffentlige naturdatabase på www.naturdata.dk.

Ud over basisanalysens opgørelse af trusler mod områdets naturindhold er der nedenstående tilføjelser og ændringer.

Aktuelle trusler i området fremgår af Natura 2000 planen

4.1 Belastning af naturområder med luftbåret kvælstof

Kvælstof og fosfor er fra naturens hånd begrænsende næringsstoffer for mange økosystemer. Når et naturområde belastes med ekstra næringsstoffer (eutrofieres), fører det til ændret artsammensætning, fordi konkurrencestærke og kraftigt voksende plantearter (som f.eks. *stor nælde*, *blåtop* og *vild kørvel*) bliver begunstiget på bekostning af lavtvoksende og konkurrence svage plantearter (såkaldte nøjsomhedsarter).

Eutrofieringen kan blive så kraftig, at naturtypernes tålegrænse bliver overskredet. Resultatet bliver, at flere af de karakteristiske nøjsomhedsarter forsvinder, og naturtypenes tilstand ændres.

Selv små ekstra tilførsler af næringsstoffer kan på sigt føre til ændret artssammensætning.

Eutrofiering af naturområder kan ske i form af direkte tilførsel af gødning eller indirekte i form af f.eks. kvælstofdeposition fra luften eller jordfygning fra marker.

Eutrofiering af terrestriske naturarealer kan påvises på flere måder, f.eks. ved forekomst af negative strukturer (f.eks. dominans af *blåtop* på tørre heder), mange plantearter med tilpasning til at vokse på næringsrig jordbund eller ved at måle eller modelberegne nedfald af kvælstof fra luften.

Eutrofiering som trussel kan være meget vanskelig at observere ved tilsyn eller registrering.

I tabel 3 er den gennemsnitlige afsætning af kvælstof opgivet som kommunevise gennemsnit af NH_y og NO_x for 2006 (DMU).

Kommune	NH _y (kg N/ha)	NO _x (kg N/ha)	Total N (kg N/ha)	Heraf stammende fra danske kilder (%)
Vejle	11,4	8,6	20	36 %
Billund	10,3	8,7	19	33 %
Lands gennemsnit	8,0	9,0	17	33 %

Tabel 3. Baggrundsbelastningen (i kg N/ha/år) i de kommuner, som Natura 2000-området ligger inden for. Kvælstofdepositionen er angivet som kommunevise gennemsnit af hhv. NH_y (ammoniak og ammonium, primært fra husdyrproduktion), NO_x (kvælstofoxider, salpetersyre og nitrat (fra transport, energiproduktion og industri) og total N (samlet tør- og våddeposition). DMU, 2006.

Det gennemsnitlige kvælstofnedfald i de kommuner, hvori Natura 2000-området ligger, er ca. 20 kg N/ha/år, hvilket er højere end landsgennemsnittet. Belastningen med ammoniak og ammonium (NH_y) er ca. 36 % højere end landsgennemsnittet, hvilket tyder på, at det lokale og regionale husdyrhold har en relativt stor indflydelse på kvælstofnedfaldets størrelse. Nedfaldet af NO_x'er – der overvejende stammer fra transport, energiproduktion og industri – er mindre end landsgennemsnittet.

Overslagsberegning af den lokale kvælstofbelastning

Da husdyrbrug ikke ligger jævnt fordelt i landskabet, vil kvælstofbelastningen af et naturområde variere alt efter om der ligger husdyrbrug tæt på naturområdet, eller der slet ikke er husdyrbrug i nærområdet. Hertil kommer, at afsætningen af kvælstof på forskellige overfladetyper varierer i forhold til ruheden. Der er f.eks. stor forskel på, hvor meget der afsættes på en skov (med stor ruhed og dermed med stor afsætnings-overflade) og på en lysåben eng (med lavere ruhed og mindre afsætnings-overflade). Der er derfor foretaget en korrektion af de kommunevise gennemsnitstal i forhold til lokal husdyrtæthed og til forskellige naturtypers ruhed inden for Natura 2000-området. Ruheden af naturarealerne er vurderet på baggrund af den vedplantedækning, som er registreret ved kortlægningen.

Korrektionen er foretaget ved hjælp af en metode beskrevet i Ammoniakmanualen (Skov- og Naturstyrelsen, 2003) opdateret som beskrevet i boksen nedenfor. Der er ikke tale om en eksakt beregning, men om en forholdsvis grov overslagsberegning, der dog giver en indikation af om, og i givet fald hvor meget tålegrensene er overskredet for de forskellige naturtyper. Derfor kan overslagsberegningerne ikke direkte indgå i myndighedsbehandling af N-belastning fra konkrete husdyrbrug/virksomheder.

Overslagsberegningerne viser, at kvælstofnedfaldet på størsteparten af naturområderne i Natura 2000-område nr. 82 ligger mellem 15 og 20 kg N/ha/år alt afhængig af den lokale husdyrtæthed og naturområdernes overfladeruhed.

Naturtype	Tålegrænse-interval kg N/ha/år	Kvælstof afsætning overslag (kg N/ha/år)		
		15-20	20-25	25-30
Visse-indlandsklit (2310)	10-20 (b)	100 %	0 %	0 %
Revling-indlandsklit (2320)	10-20 (b)	100 %	0 %	0 %
Græs-indlandsklit (2330)	10-20 (b)	100 %	0 %	0 %
Våd hede (4010)	10-25	100 %	0 %	0 %
Tør hede (4030)	10-20	100 %	0 %	0 %
Surt overdrev (6230)	10-20	100 %	0 %	0 %
Tidvis våd eng (6410)	15-25 (f)	100 %	0 %	0 %
Hængesæk (7140)	10-15 (c,g)	100 %	0 %	0 %
Tørvelavning (7150)	10-15 (c,g)	100 %	0 %	0 %
Total		100 %	0 %	0 %

Tabel 4. Overslag over tålegrænseoverskridelser i Natura 2000-området. For hver naturtype er angivet naturtypens tålegrænseinterval og andelen af det samlede areal i forskellige intervaller af belastninger. Tålegrænsen for et konkret naturområde vil typisk ligge indenfor tålegrænseintervallet.

Belastninger, hvor den lokale N-belastning ligger under den nedre grænse i tålegrænseintervallet (tålegrænsen ikke overskredet), er markeret med grønt, N-belastninger, der ligger indenfor tålegrænseintervallet (overskrider den lave ende af tålegrænseintervallet), er vist med gult, og N-belastninger, der ligger over tålegrænseintervallet (overskrider den høje ende af tålegrænseintervallet), er markeret med rødt.

- (a) Tålegrænsen for atmosfærisk belastning er ikke relevant, idet naturtyperne er naturligt kvælstofrige, ufølsomme for atmosfærisk tilførsel, eller forventes at modtage det største bidrag fra andre kilder, fx grundvand eller overfladenær afstrømning.
- (b) Tålegrænsen for beskyttelse af laver ($10 - 15 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme laver på lokaliteten ønskes beskyttet.
- (c) Tålegrænsen for højmoser ($5 - 10 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme højmosearter på lokaliteten ønskes beskyttet.
- (d) Tålegrænsen for Oligotrofe søer ($5 - 10 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$) benyttes for småsøer i klitlavninger.
- (e) Tålegrænsen for heder ($10 - 20 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$) anvendes, hvis dværgbuske (lyng mv.) er hyppige.
- (f) Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fersk natureng, der kan være mere kvælstoffølsom.
- (g) Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fattigkær, der har tålegrænse i intervallet $10 - 20 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$.
- (h) Naturtypen omfatter også Palludellavæld, der forventes at have tålegrænser i den lave ende af intervallet.
- (i) Baseret på tålegrænsen for laver.
- (j) Tålegrænsen bør modelberegnes. En modelberegning kan give lavere tålegrænser, ned til $7 \text{ kg N ha}^{-1} \text{ år}^{-1}$.

Som det fremgår af tabel 4 gælder det for alle kortlagte naturtyper i Natura 2000-området, at de er negativt påvirket af luftbærent kvælstof. Værst ser det ud for naturtyperne hængesæk og tørvelavning, hvor den høje ende af tålegrænseintervallet er overskredet for hele arealet (vist med rødt). Den lave ende af intervallet er overskredet for alle andre kortlagte naturtyper (vist med gult).

Bestemmelse af kvælstofnedfaldets størrelse på naturområder og sammenligning med andre beregninger

Den præcise størrelse af kvælstofbelastningen på et konkret naturområde er vanskelig at bestemme. Der kan enten foretages målinger (som er tidskrævende, omkostningstunge og usikre, da de som regel kun repræsenterer en kortere måleperiode og derfor skal omregnes til "normale" forhold), eller der kan foretages modelberegninger med modeller af forskellig art, hvoraf nogle er meget ressourcerævende og omkostningstunge, mens andre har karakter af overslagsberegninger. Resultater fra alle modelberegninger er typisk behæftet med en forholdsvis høj usikkerhed.

Overslagsberegninger i basisanalysen 2006 og i dette tillæg (2009): De nye overslagsberegninger, der er præsenteret ovenfor, viser især på de meget tilgroede naturområder en lavere belastning på de fleste lysåbne naturområder end de overslagsberegninger, der blev lavet i 2006 i forbindelse med basisanalysen. Forskellen skyldes, at korrektionsfaktoren i forhold til naturområdets ruhed er revurderet, og der er anvendt opdaterede tal for kommunevise gennemsnitsdepositioner, geografisk fordeling af dyreenheder (CHR) og samlet N-emission på landsplan. Til forskel fra de daværende beregninger er der nu også beregnet kvælstofnedfald til skovnaturtyper. De nye overslagsberegninger vurderes at være mere retvisende end overslagsberegningerne fra 2006 – og de dækker ensartet alle landets Natura 2000 områder.

Overslagsberegningerne skal alene anvendes til at give et foreløbigt overblik over omfanget af tålegrænseoverskridelser til brug ved vurdering af gunstig bevaringsstatus, ikke til konkret sagsbehandling.

4.2 Foreløbig trusselvurdering for nye arter på udpegningsgrundlaget

Der er ingen nye arter på udpegningsgrundlaget

5. SUPPLERENDE MODSATRETTEDE INTERESSER

Der er ikke som følge af den supplerende kortlægning i Natura 2000-området identificeret nye modstridende interesser.

6. ÆNDRET NATURFORVALTNING OG PLEJE

Der er ikke kendskab til ændret naturforvaltning eller pleje inden for dette Natura 2000-område.

REFERENCER

Bak, J. 2003: *Manual vedr. vurdering af de lokale miljøeffekter som følge af luftbårent kvælstof ved udvidelse og etablering af større husdyrbrug*. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Danmarks Miljøundersøgelser, 2006: *Deposition af N komponenter 2006 – kommuner*.
http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Miljoe-tilstand/3_luft/4_spredningsmodeller/5_Depositionsberegninger/2006/depositionables/2006.dk.Ntot.kommuner.html

Ellemann, T. m.fl., 2005: *Atmosfærisk deposition 2004, NOVANA*, Faglig Rapport fra DMU nr. 555, Danmarks Miljøundersøgelser, Miljøministeriet.

Ellemann, T. m.fl., 2006: *Atmosfærisk deposition 2005, NOVANA*, Faglig Rapport fra DMU nr. 595, Danmarks Miljøundersøgelser, Miljøministeriet.

Ellemann, T. m.fl., 2007: *Atmosfærisk deposition 2006*, Faglig Rapport fra DMU nr. 645, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Frohn, L. M. m.fl., 2008: *Kvælstofbelastning af naturområder i Østjylland. Opgørelse for udvalgte Natura 2000 områder*, Faglig Rapport fra DMU nr. 673, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Geels, C. m.fl., 2008: *Kvælstofbelastning af naturområder på Bornholm og Sjælland. Opgørelse for udvalgte Natura 2000 områder*, Faglig Rapport fra DMU nr. 689, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Nielsen O. K. m. fl., 2008: Denmark's National Inventory Report 2008. *Emission Inventories 1990-2006 – Submitted under the United Nations Framework Convention on Climate Change*. Faglig Rapport fra DMU nr. 667, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Skov- og Naturstyrelsen, 2005: *Harmoniserede tålegrenser*. Opdatering af 15. december 2005.
<http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-2F1340CB922A/14951/Ammoniakmanual02122005.pdf>